

Мони Алмалех. „Аз Съм онзи, който Съм“ или „Аз съм вечно Съществуващият“? – В: *Годишник на департамент „Средиземноморски и източни изследвания“ - НБУ, т. 2, 2004. Академични четения в чест на 110 години от рождението на Проф. Янко Тодоров.* София, 2004. Нов Български университет.
ISSN 1312-5540

СЪДЪРЖАНИЕ

Проф. Янко ТОДОРОВ (1894-1951) <i>По случай 110 години от рождението му</i>	8
СЕКЦИЯ АНТИЧНОСТ	
Михаела АЛЕКСИЕВА ЛИТЕРАТУРНА ТЕОРИЯ И КЛАСИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	10
Диляна БОТЕВА ЕПИГРАФСКИ ДАННИ ЗА КУЛТА КЪМ ТРАКИЙСКИЯ КОННИК СРЕД РИМСКАТА АРМИЯ В ДОЛНА МИЗИЯ И ТРАКИЯ.....	19
Mihai BARBULESCU (Cluj-Napoca, Roumanie) LES INSCRIPTIONS VOTIVES EN DACIE: LA MOTIVATION DE LA DÉDICACE	30
Alexandru BARNEA PAÏENS ET CHRÉTIENS DANS LA PROVINCE DE SCYTHIE MINEURE.....	34
Диана ГЕРГОВА ЗЛАТНИТЕ "САНДАЛИ"	37
Златозара ГОЧЕВА КУЛТЪТ КЪМ ДАРЗАЛАС В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ	41
Ценка ДАВИДКОВА, Пепя ЛУНГАРОВА ЛАТИНСКИТЕ НАЗВАНИЯ ЗА AFFINES (РОДНИНИ ПО СВАТОВСТВО)	47
Камен ДИМИТРОВ КЪМ ВЪПРОСА ЗА ЦИРКУЛАЦИЯТА НА МАКЕДОНСКИ БРОНЗОВИ МОНЕТИ В РАЙОНА НА СЕВТОПОЛИС.....	50
Иванка ДОНЧЕВА ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТА КЪМ АПОЛОН В КАРАСУРА	58
Ljubica ZOTOVIC MITHRAISM IN VIMINACIUM.....	64
Стела ИЛИЕВА ДВЕ РАННОХРИСТИЯНСКИ СВЕДЕНИЯ ЗА ЕЛЕВЗИНСКИТЕ МИСТЕРИИ.....	68
Кирил ЙОРДАНОВ ЛИЗИМАХ В ТРАКИЯ И ЗАПАДНА МАЛА АЗИЯ 311 – 294 Г. ПР. ХР.	71
Стефан ЙОРДАНОВ МИТО-РИТУАЛНИЯТ КОМПЛЕКС VER SACRUM У ПАЛЕОБАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ.....	81
Красимира КАРАДИМИТРОВА ПЕЧАТИ ВЪРХУ СТРОИТЕЛНА КЕРАМИКА ОТ ПРОВИНЦИЯ МИЗИЯ В КОЛЕКЦИЯТА НА НАЦИОНАЛНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕЙ	103
Пепя ЛУНГАРОВА ПОСВЕЩЕНИЯ НА BONUS EVENTUS ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА ДОЛНА МИЗИЯ	129

Вадим МИХАЙЛИН БОЙЦЫ ВСПОМИНАЮТ МИНУВШИЕ ДНИ: интерпретация маргинального опыта в литературном тексте.....	133
Александър ПАНАЙОТОВ ΤΙΤΛΑΤΑ ἀρχηγός / ἀρχηγίσσα В ЕВРЕЙСКИТЕ НАДПИСИ ОТ БАЛКАНИТЕ.....	143
Ружа ПОПОВА ЧОВЕШКОТО ЖЕРТВОПРИНОШЕНИЕ И ЛИКАНТРОПИЯТА В КУЛТА КЪМ ЛИКЕЙСКИЯ ЗЕВС В АРКАДИЯ.....	145
Калин ПОРОЖАНОВ ΣΗΜΑ И ΤΥΜΒΟΣ У ОМИР.....	151
Костадин РАБАДЖИЕВ ДАРЪТ НА ЖЕНИТЕ.....	155
Gerard SIEBERT SUR UN RELIEF DE DELOS. LE CULTE DOMESTIQUE D'ARTEMIS	161
Маруся СИМЕОНОВА КУЛТЪТ КЪМ АФРОДИТА В СКИТИЯ ПО СВЕДЕНИЯ НА ХЕРОДОТ	163
Тотко СТОЯНОВ ОЩЕ ЗА РАННИТЕ КОНТАКТИ НА ВЪТРЕШНА ТРАКИЯ С ЕГЕИДА	167
Василена ТОДОРАНОВА БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ДВА СТИХА НА ХОРАЦИЙ /Carmina 3, 18, 15 sq/.....	175
Александър ФОЛ ТРАКИЙСКИЯТ ОРФИЗЪМ – КРАТЪК ОБЗОР.....	181
Валерия ФОЛ ХЕРОНИ- ГРОБНИЦИ – СВЕТИЛИЩА.....	191
Николай ШАРАНКОВ СВЕЩЕНАТА ГЕРУСИЯ ВЪВ ФИЛИПОПОЛ.....	198
Ирина ШОПОВА ЗА ЧЕТЕНЕТО НА ЕДИН ДИОНИСОВ ЕПИТЕТ ОТ МЕСАМБРИЯ.....	209
Мария ЧИЧИКОВА ДЕКОРАТИВНАТА СИСТЕМА НА ГРОБНАТА ЖИВОПИС В ТРАКИЯ /V – III в. пр. н. е./	211

СЕКЦИЯ ОРИЕНТАЛИСТИКА

Мони АЛМАЛЕХ АЗ СЪМ ОНЯ, КОЙТО СЪМ ИЛИ АЗ СЪМ ВЕЧНО СЪЩЕСТВУВАЩИЯТ?	222
Емил БУЗОВ ДРЕВНОЕГИПЕТСКАТА ПРЕДСТАВА ЗА БОГАТСТВОТО В ДИДАКТИЧНАТА ЛИТЕРАТУРА	232
Иванка ВЛАЕВА МУЗИКАТА В ТРАДИЦИОННИЯ ТЕАТЪР НА ИНДИЯ.....	238
Жана ЖЕЛЯЗКОВА КЪМ ВЪПРОСА ЗА СЪОТВЕТСТВИЯТА ПРИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ В ТУРСКИЯ И ПЕРСИЙСКИЯ ЕЗИК	243
Сергей ИГНАТОВ ИЗТОЧНАТА ПУСТИНЯ И МОРЕПЛАВАНЕТО В ЧЕРВЕНО МОРЕ В ЕПОХАТА НА СРЕДНОТО ЦАРСТВО.....	249
Ивайло КОСТОВ ОБЩЕСТВОТО НА ЕСЕИТЕ И КУМРАНСКАТА ОБЩИНА	256
Теодор ЛЕКОВ ФУНКЦИЯ И РАЗВИТИЕ НА СВЕЩЕНИТЕ КНИГИ В ЦАРСКИТЕ ГРОБНИЦИ НА 18 ДИН	264
Мариана МАЛИНОВА АРХИТЕКТУРА НА ДРЕВНИТЕ КИТАЙСКИ ГРОБНИЦИ.....	277
Валентина Ст. ТОДОРОВА-МАРИНОВА ОПРЕДЕЛЕНOST НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА И СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЗЯВАНЕТО Ъ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ХИНДИ.....	286
Елена МУДОВА БА КАТО СЪСТАВКА НА ЛИЧНОСТТА И КАТО СЪСТОЯНИЕ НА СЪНУВАНЕ	293
Десислава НИКОЛОВА РАЗВИТИЕ НА ЦАРСКАТА ТИТУЛАТУРА В ДРЕВЕН ЕГИПЕТ ПРЕЗ ЕПОХАТА НА СТАРОТО ЦАРСТВО (III-VI ДИНАСТИЯ)	298
Станислава РАШЕВА АМУЛЕТИТЕ КАТО ЕЛЕМЕНТ НА ПРЕХОД В ПОГРЕБАЛНИЯ ОБРЕД /текст-анализ на обряда за обезсмъртяване в културите на Египет и Индия/	305
Надежда РОЗОВА ФУНКЦИОНАЛНО- СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ВОЛЕИЗЯВИТЕЛНАТА МОДАЛНОСТ В СЪВРЕМЕННИЯ КНИЖОВЕН ХИНДИ	314
Пламен РУСЕВ ОТСЪСТВИЕТО НА МЕСАЛИМ ОТ ШУМЕРСКИЯ ЦАРСКИ СПИСЪК. ПОДХОД ЗА ЛОКАЛИЗАЦИЯ НА ЛУГАЛСТВОТО МУ	321
Светлана БОБЕВА-СИМЕОНОВА КЪМ ИНТЕРПРЕТАЦИЯТА НА ЕГИПЕТСКИЯ ДРАМАТИЧЕСКИ ПАПИРУС RAMESSEUM	329

“АЗ СЪМ ОНЯ, КОЙТО СЪМ”
ИЛИ
“АЗ СЪМ ВЕЧНО СЪЩЕСТВУВАЩИЯТ”?

Мони АЛМАЛЕХ

Оригиналът и преводите

1.1. БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕВОДИ И ОРИГИНАЛА

Ще бъдат ползвани цитати от двата основни превода на български език на цялата Библия – [Библия, 1991] и [Библия, 1995]. Посочват се и примери от по-нови преработки, напр. [Библия, 2000].

“Голямо постижение между новобългарските преводи е протестантското издание от 1871 г. С тази трудна задача се залавят мисионерите д-р Елиас Ригс (1810-1900) и д-р Албърт Лонг (1832-1901). Те са подпомогнати от създателя на българския периодичен печат Константин Фотинов (1790-1858). Д-р Ригс трябвало да направи последната корекция на текста. Но след близо 20-годишен труд Фотинов внезапно умира. Вместо него мисионерите се спират на Христофур Костович Сичан-Николов и Петко Р. Славейков (1827-1895). СЗ се превежда от еврейски, НЗ от гръцки език. През 1871 г. в Цариград излиза “Библия, сиреч Священото Писание на Вехтий и Новий Завет. Вярно и точно преведено от първообразното.” Специалистите и днес смятат, че това е най-важната и крупна книжовна творба на Възраждането. (...) като последно ревизирано издание излиза през 1924 г. Синодалният превод на библията е отпечатан за първи път през 1925 г., а през 1982 г. е преиздаден като текстът е осъвременен (...) За негова основа е послужил църковно славянският текст, а не оригиналните текстове на еврейски и гръцки.” [ред. Златев, 1994, с.55]

1.1.1. В протестантските преводи и оригинал

1.1.1.1. Библия, 1995: Изход, 3:14 – Аз съм Оня, който съм...

1.1.1.2. Библия, 2000: Изход, 3:14 – И Бог каза на Мойсей: Аз съм Онзи, който съм. Така да кажеш на Израилевите синове: Онзи който съм ме изпрати при вас. (Под линия е добавено – Божието име е свързано с еврейската дума **съм** и най-вероятно се е произнасяло Йахве)

Както ще видим, за съжаление, този коментар е неверен и се отклонява от първоначалната традиция – да е превод от оригиналния език. Вярното в това твърдение е, че името е свързано с “еврейската дума **съм**”. Неверното е, че “най-вероятно се е произнасяло Йахве”. Ако трябва да преведем обратно на иврит това име, както е в този превод, т.е. глаголет да е в сегашно време, то би звучало и изглеждало така:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה: *הוֹנָה אֲשֶׁר *הוֹנָה וַיֹּאמֶר: כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל *הוֹנָה שְׁלַחְנִי
אֲלֵיכֶם:

[ва-имѐр ельо(х)ùм ель-мошѐ (х)овѐ(х) ашѐр (х)овѐ(х) ва—имѐр ко(х) тѐмар ли-бней исраѐль (х)овѐ(х) шельаханù]

1.1.1.3. Оригиналът обаче звучи и изглежда другояче:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי
אֲלֵיכֶם:

[ва-имѐр ельо(х)ùм ель-мошѐ е(х)ийѐ(х) ашѐр е(х)ийѐ(х) ва—имѐр ко(х) тѐмар ли-бней исраѐль е(х)ийѐ(х) шельаханù]

Вижда се, че нито в сегашно, нито в бъдеще време, **съм** в иврит, не се произнася Иахве. Думите от това име на Господ съдържат следните букви: *неправилното, т.е. в сег. вр. (Х)е п – Вав 1 – Вав 1 – (Х)е п, а в истинското, правилно изписано, име в бъдеще вр.: Алеф х – (Х)е п – Юд 1 – (Х)е п.

1.1.2. В православните преводи

1.1.2.1. В православната Библия, 1991:

Изход, 3:14 Бог отговори на Мойсея: Аз съм вечно Съществуващият. И рече: Тъй кажи на синовете Израилеви: вечно Съществуващият (Иехова) ме прати при вас.

Тук наместо *Аз съм Оня, който съм* е налице съвсем друго нещо – *Аз съм вечно Съществуващият*.

1.1.2.2. Библия, 1581 (Острожката библия 1581): Изход, 3:14: **יְהוָה אֵלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה שְׁלַחַנִי**

Нещо повече, представата, че синодалният превод се опира на черковнославянската традиция тук не е се потвърждава, защото в Острожката библия четем следното: **יְהוָה אֵלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה שְׁלַחַנִי**. Излиза, че Библия, 1995 е по-точен наследник на черковнославянската традиция, както е представена в Острожката библия. В превода на това име на Бог синодалният превод следва традицията и авторитета на Септуагинта, както ще се види по-долу, а не черковнославянската традиция, както твърди Библейски речник, ред. Златев, с.55.

1.1.2.3. Да припомним – в оригинала глаголът **съм** е в бъдеще, а не в сегашно време:

יְהוָה אֵלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה שְׁלַחַנִי Изход, 3:14 **אֲלֵיכֶם:**

[ва-имѐр ельо(х)ùм ель-мошѐ **е(х)ийѐ(х)** ашѐр **е(х)ийѐ(х)** ва-имѐр ко(х) тòмар ли-бней израѐль **е(х)ийѐ(х)** шельаханù]

1.2. В ДРУГОЕЗИЧНИ БИБЛИИ:

1.2.1. Септуагинта. Текстът на стиха е:

LXT Exodus 3:14 καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωϋσῆν ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν καὶ εἶπεν οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ὁ ὢν ἀπέσταλκέν με πρὸς ὑμᾶς.

Името **יְהוָה אֵלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה שְׁלַחַנִי** [е(х)ийѐ(х) ашѐр е(х)ийѐ(х)] в Септуагинта изглежда така ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν.

BibleWorks представя морфологичен анализ на стиховете, от който и ние ще се възползваме.

ἐγὼ pronoun personal nominative singular – Аз

[UBS] ἐγὼ 1 pers. pro. ἐμοῦ (μου), ἐμοί (μοι), ἐμέ (με) I, me; pl. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς we, us *Аз, мене, мене ми*

εἰμι verb indicative present active 1st person singular – *съм, да бъда, съм, съществувам, случвам с.* – глагол, индикатив, сегашно време, деятелен залог, 1 л., ед. ч.

[UBS] εἰμι (impv. ἵσθι, ἕστω and ἦτω, 3 pl. ἕστωσαν; inf. εἶναι; impf. ἦν and ἦμην; fut. ἔσομαι) be, exist; happen, take place; live; be located in; remain, stay; ὃ ἐστίν, τοῦτ' ἐστίν that means, that is to say; εἰμι ἐκ belong to, be one of – *съм, съществувам, случвам се; εἰμι ἐκ* – да съм един от, принадлежа към.

ὁ ὢν

ὁ definite article nominative masculine singular – определителен член за мъжки род към име.

[UBS] ὁ, ἡ, τό pl. οἱ, αἱ, τά the; this, that; he, she, it; τοῦ with inf. in order that, so that, with the result that, that

ὢν verb participle present active nominative masculine singular – сегашно деятелно причастие, мъжки род, единствено число – *съществуващ*.

Съществуващ (*съм, да бъда, съществувам*) е единственият възможен превод на български език на гръцката форма – сегашно деятелно причастие, мъжки род, единствено число. От този факт произтича българският православен превод – *Съществуващият*, където в Септуагинта липсва думата **вечно**, която има с двояк статус – и като определение към глаголното причастие (*Съществуващият*), и като наречие по силата на семантичното управление, съхраняващо глаголността на това глаголно прилагателно (*Съществуващият*). От това излиза, че в превода на това име на Бог синодалният превод следва традицията и авторитета на Септуагинта, а не черковнославянската традиция, както твърди Библейски речник, ред. Златев – Виж по-горе Острожката библия, която дава в Изход, 3:14 **יְהוָה אֵלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה שְׁלַחַנִי**.

Не случайно понякога традицията нарича превода на 70-те “превод на 70-те тълковници”: “В

руската богословска литература се употребява “преводът на 70-те тълковници, с което иска да се изрази, че в същото време са изтъквали известни трудни и непонятни места от еврейския оригинал.” (Марковски, 1992, с.137)

I.1.2.2. Латински и италиански

VUL Exodus 3:14 dixit Deus ad Moysen **ego sum qui sum** ait sic dices filiis Israhel qui est misit me ad vos IEP Exodus 3:14 Dio disse a Mosè: «**Io sono colui che sono**». E aggiunse: «Cosi dirai ai figli d' Israele: "Io sono mi ha inviato da voi"».

I.1.2.3. Английски език

KJV Exodus 3:14 And God said unto Moses, **I AM THAT I AM**: and he said, Thus shalt thou say unto the children of Israel, I AM hath sent me unto you.

NAU Exodus 3:14 God said to Moses, "**I AM WHO I AM**"; and He said, "Thus you shall say to the sons of Israel, 'I AM has sent me to you.'"

NRS Exodus 3:14 God said to Moses, "**I AM WHO I AM**". He said further, "Thus you shall say to the Israelites, 'I AM has sent me to you.'"

RWB Exodus 3:14 And God said to Moses, **I AM THAT I AM**: and he said, Thus shalt thou say to the children of Israel, I AM hath sent me to you.

I.1.2.4. Руски

RST Exodus 3:14 Бог сказал Моисею: **Я есмь Сущий**. И сказал: так скажи сынам Израилевым: Сущий [Иегова] послал меня к вам.

I.1.2.5. Украински

UKR Exodus 3:14 І сказав Бог Мойсееві: **Я Той, що є**. І сказав: Отак скажеш Ізраїлевим синам: Сущий послав мене до вас.

I.1.2.6. Полски

BTP Exodus 3:14 Odpowiedział Bóg Mojżeszowi: «**JESTEM, KTÓRY JESTEM**». I dodał: «Tak powiesz synom Izraela: JESTEM posłał mnie do was».

Да припомним оригинала: **אֲנִי הָאֵלֹהִים אֲלֵי-מֹשֶׁה אֲשֶׁר**

[ва-имёр ельо(х)üm ель-моше **е(х)ийё(х)** ашёр **е(х)ийё(х)**]

Буквално: Ще съм, който ще съм

Това **съм** в български и в другите езици (είμι, **sum**, **sono**, **am**, **есмь**, **є**, **jestem**) в иврит буквално е **ще съм**. И като бъдеще време то не е преведено в нито един език, включително и от 70-те равини на старогръцки. В иврит **ще Съм** **אֲנִי הָאֵלֹהִים** [**е(х)ийё(х)**] съпада и с 1 л., ед. ч., бѣд. вр. на **СЪМ** – Аз ще бъда = [**е(х)ийё(х)**] **אֲנִי הָאֵלֹהִים**

Културен контекст в/на юдаизма

I. Текстът на Библията е обект на многовековни и многохилядни усилия на различни автори в юдаизма и християнството да дешифрират скритото съдържание на Петокнижieto и на останалите части от СЗ и НЗ. Известно е, че равините ползват четири метода за тълкуване на текста на СЗ:

1. “Пшат” = просто. Планът на обикновения смисъл на текста, който модерните тълкуватели наричат “граматично-историческо тълкуване”;

2. “Ремец” = намек/загатване. Някои специфични признаци на текста се приемат за намекащи за една по-дълбока истина от тази, която се разкрива от недвусмисления смисъл;

3. “Драш” или “Мидраш” = търсене. Креативно се търси в текста връзка с цялата останала Библия, с друга литература или живот с цел да се развие алегорично или проповедническо приложение на текста. Това включва както четене на собствени мисли в текста, така и извличане от текста на неговото съвременно значение;

4. “Сод” = тайна. Работи се върху числовите стойности на буквите от ивритската азбука, където по традиция числата се записват с букви. Например две думи, чиито букви имат еднакъв краен сбор са добри кандидати за откриване на тайна чрез двойна социологизация на идеите.

II. Лингвистична хипотеза за Сътворението/произхода на света в юдейския мистицизъм. Терминът име на Бога Творец **Ейн Соф** се тълкува и като наречие **Безкрайно** и като съществително име **Безкрай**. Този термин назовава непознаемостта на Бога Творец. От **Ейн Соф** се поражда първосътворените неща – 10 сефирот и 22-те букви-връзки/канали между дестте сефирот. Сефирот и 22-та канала са направени от светлина

III. Култура на неслучайните нарицателни и собствени имена – математическа и теософска мотивираност на имената и правописа.

III.1. אמת ИСТИНА

א – Първата буква от азбуката

מ – 13-тата буква от азбуката, т.е. точно по средата на 22-те букви на азбуката

ת – 22-рата или последната буква от азбуката

III.2. Особеното място и роля на буквата (Х)е ת. Аврам става Авраам, Исак става Исаак. Възшност в иврит се добавя не “буквата а”, а буквата (Х)е ת, която се разбира като маркер в името за договор/завет с Бога. Букви за гласните няма. Едва през VII в. се вкарват в употреба диакритики, означаващи гласните звукове. Ролята и мястото на гласните звукове при Сътворението на света остава една от най-дълбоките тайни.

III.3. “Човекът е като името си и името трябва да отговаря на човека” – Аврам става Авраам, Исак става Исаак, а в Новия завет Христос превръща Симон в Каяфа (арамейски – скала, канара), съответно и гръцката калка на арамейската дума – Петър. Яков става Израел (‘който се бори с бога’), Исав става Едом (червен = ‘ниското’, ‘негативното’, ‘продал първородството си’ – ‘неправилно действие’) и пр.

IV. Глаголът **Съм**, буквата (Х)е ת, името-четирибуквие Йехова и името “Аз съм онзи, който съм”.

IV.1. Глаголът **съм**.

IV 1.A. В иврит липсва сегашно време на **съм**. В иврит има конверсия – думата [(x)ově] הוּנָה (формата за сег. вр., ед. ч. на **съм**) означава и граматическия термин “сегашно време на глаголите”. В таблицата по-долу със сиво е отбелязана формата за сегашно време, която насочва към проблематичния коментар в Библия, 2002 и към конверсията в иврит. С уголемен шрифт е посочена вормата за бъд. вр., 1 л., ед.ч., която е думата, използвана за дискутираното тук име на Бог от Изход, 3:14. В иврит има само три времена – сегашно, минало и бъдеще.

Инфинитив [ле(х)ийѐт] לִהְיוֹת

Постройка ПААЛ בָּנִין פָּעַל

Гизра специална/обединена ה' (מִיְהוָה)

Корен (Х)е-Юд-(Х)е הוה: שׁוּרֶשׁ

Императив	Бъд. Вр.	Мин. Вр.	Сег. Вр.	Л. мест.
	אָהִיָּה [e(x)ийѐ(x)]	הִיָּתִי [(x)auти]	הוּנָה [(x)ově(x)]	אֲנִי аз
	אָהִיָּה [e(x)ийѐ(x)]	הִיָּתִי [(x)auти]	הוּנָה [x]ová(x)]	אֲנִי ' аз ж.р.
הִיָּה [e(x)ийе]	תִּהְיֶה [te(x)ийѐ(x)]	הִיָּתָה [(x)auта]	הוּנָה [x]ově(x)]	אָתָּה ти
הִיָּי [a(x)ийù]	תִּהְיֶי [ти(x)ийи]	הִיָּתִי [(x)auт]	הוּנָה [(x)ová(x)]	אָתָּה ти жс.р.
	יִהְיֶה [и(x)ийѐ(x)]	הִיָּה [(x)айá(x)]	הוּנָה [(x)ově(x)]	הוּא той
	תִּהְיֶה [ти(x)ийѐ(x)]	הִיָּתָה [(x)aitá(x)]	הוּנָה [(x)ová(x)]	הִיא тя
	נִהְיֶה [ни(x)ийѐ(x)]	הִיָּינוּ [(x)auну]	הוּנָם [(x)ovùм]	אֲנֵינוּ ние
	נִהְיֶה [ни(x)ийѐ(x)]	הִיָּינוּ [(x)auну]	הוּנָת [(x)ovòт]	אֲנֵינוּ ' ние жс.р.
הִיָּי [e(x)ийù]	תִּהְיֶי [ти(x)ийиу]	הִיָּתָם [(x)auтем]	הוּנָם [(x)ovùм]	אָתָּם вие
הִיָּינוּ [a(x)ийейну]	תִּהְיֶינוּ [ти(x)ийейну]	הִיָּתָן [e(x)утен]	הוּנָת [(x)ovòт]	אָתָּן вие жс.р.
	יִהְיֶי [и(x)ийиу]	הִיָּי [(x)айу]	הוּנָם [(x)ovùм]	הֵם те
	תִּהְיֶינָה [ти(x)ийейна(x)]	הִיָּי [(x)айу]	הוּנָת [(x)ovòт]	הֵן те жс.р.

IV.1.Б. Семантика на глагола съм в български език.

Глаголът съм има три значения като пълнозначен глагол.

Първото е има, *намира се* – *Книгата е на масата, Петър е в Австралия.*

Второто е *съществува* – *Африка е континент.*

Третото е копула/връзка – *Иван е учител. Книгата е хубава. Книгата е нова.* (Не можем да кажем *Хубавата е книга; Новата е книга*)

Определеността играе особена роля като проверяваща процедура.

Като спомогателен глагол – част от сложни глаголни времена. *Бил съм чел книга.*

IV.2. Буквата (X)е ן.

IV.2.1. Особеното място и роля на буквата (X)е. Аврам става Авраам, Исак става Исаак. Буквата е маркер за договор с Бога.

IV.2.2. В четирибуквието Йехова ה'יהוа две от четирите букви са (X)е.

IV.2.3. Името на Господ.

IV.2.3.1. Четирибуквието Йехова е СОБСТВЕНО ИМЕ НА БОГ: ה'יהוа

IV.2.3.2. Съществително нарицателно Бог – ה'יהוа [ел].

IV.2.3.3. Единият Бог [ельо(х)ум] ה'יהוа. Това е форма за множествено число. Обикновената форма за *мн. ч.* [елум] ה'יהוים е презрително название на много богове. Името на Единия Бог е [елум] ה'יהוа + буквата (X)е ן = [ельо(х)ум] ה'יהוа.

IV.2.3.4. Господ Бог [йе(х)ова ельо(х)ум] ה'יהוа ה'יהוа

IV.2.3.4.1. Основното име на Бог – Йехова – и глаголът съм. Йехова се пише така ה'יהוа [йе(х)ова(х)].

Може да прочетем буквата ן като [о] вместо [в] – Йехова[йе(х)ова]. би станало Йе(х)ОА(х).

Може обаче да прочетем ן като [у] вместо [в] – тогава Йехова[йе(х)ова] би станало Йе(х)У(х)А...

Йе(х)ОА(х) или Йе(х)У(х)А, но не Яхве.

IV.2.3.4.2. Втъкването в речта и системата на езика на Божията заповед “Не споменавай напразно името Божие” е довело до липсата на глагола съм, както и на спомогателния глагол съм, в сегашно време. Така на иврит буквално се казва *Аз учител, Чаша на масата*. Етнолингвистичната типичност тук води до изречения като *Аз тук*, *вм. Аз съм тук, Книгата на масата*, *вм. Книгата е на масата* и пр. В иврит няма сегашно време като лична глаголна форма. По същество сегашното време е нелична глаголна форма – сугашно деятелно причастие, букв. *Аз пиещ, Аз четящ* и пр.

V. Затова е толкова важно името *Аз съм оня, който съм*

В протестантската библия – *Аз съм Оня, който Съм Библия.*

В православната библия – *Аз съм вечно Съществуващият.*

В оригинала – ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה ה'יהוה

[ва-имёр ельо(х)ум ель-мошэ е(х)ийё(х) ашёр е(х)ийё(х)]

Буквално: Ще съм, който ще съм

Това е едно логически изчистено име, лишено от всякакви качества като *ревнив, милосърден, всевишен* и много други. Това тук е декларация, че след като това е Богът, сътворил Вселената, след като е Бог на бащите на Израелтяните, то той ще съществува вечно в бъдещето. Това име е като огромна празна зала – куб или паралелепипед – в която няма нищо друго, нито едно друго качество, нито човек, нито звезди, нито небеса, нито земя. Налице е само два пъти повтореното **ЩЕ БЪДА**.

Вътре в това съществуване в бъдещето са цялата вселена, човекът, земята, звездите и пр. Те обаче не са важното в това име и в този смисъл И ТЕ, И ВСИЧКИ ДРУГИ КАЧЕСТВА-ИМЕНА НА БОГ отсъстват от понятието – важното в това име е декларацията, че каквото и да се случи на човека, земята или небесата, то Единият Бог остава да съществува. Изглежда, че подобен тип абстракция или мистицизъм са неприемливи на арийското/индоевропейското езиково мислене. Някои смятат, че е било голяма грешка европейските народи да усвояват отвлечеността и мистиката на едно семитско учение като единобожието. От друга страна, подобно празно откъм неща бъдеще-зала изглежда е неприемливо за аристократичната арийска мисъл, в която личното присъствие, жизненост и мобилност не възприемат такава степен на “мойсеева абстракция”, идеща да декларира бъдещето като бейзкраен монопол на Единия бог без оглед на каквото и да е било друго нещо – обект или събитие. Всъщност това име на Бог е съпоставимо с абстракцията на наречието-име *Безкрайно*, в което е

предопределена непознаваемостта на Единия Бог. Онова, което е известно за името *Ейн соф* (*Безкрайно*) е, че всички предикати – и тези от втори ранг (глаголите за действия и състояния), и тези от първи ранг (прилагателните за качествата на същините) – разпростират действието си *Безкрайно*. Неслучайно с течение на вековете името *Ейн соф*, за повече яснота, се възприема вече като същина, т.е. като съществително име, а не в първоначалния си философски смисъл – като наречие, посочващо времетраенето на Бога.

Неяснотата на името **[e(x)ийё(x) ашёр e(x)ийё(x)]** е причина за превод в индоевропейските езици да се яви или личната форма на *съм* в сегашно време, или именно словосъчетание с опорна част сегашно деятелно причастие (*Съществуващият*).

Преводът в Септуагинта не дефинира *Съществуващият* като *вечно*. Непреводимо, на нито един индоевропейски език, остава бъдещето време на глагола *съм*. И в Септуагинта времето е сегашно на първия глагол, който в иврит е бъдеще време. Вторият глагол *съм*, който в иврит пак е в бъдеще време, в Септуагинта е преведен със сегашно деятелно причастие от *съм*, *да бъда*, *съществувам* – *съществуващият*.

LXT Exodus 3:14 καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωϋσῆν ἐγώ εἰμι ὁ ὢν καὶ εἶπεν οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ισραὴλ ὁ ὢν ἀπέσταλκέν με πρὸς ὑμᾶς

Може би друга, индивидуална и подходяща, метафора на логиката в това име е един път, който обаче стига в бъдещето до безкрайността или по-точно продължава безкрайно. Тази втора метафора ни напомня за термина *Ейн соф*, схващан като наречие – *безкрайно*. Или тия две юдейски калкирани имена *Аз ще бъда* פֶּנִּיָּה **[e(x)ийё(x)]** и *Безкрайно* הַיְסוּד **[ейн соф]** са като две страни на една и съща монета-чиста логика.

VI. Политическият момент и личността на Мойсей. С името *Аз Съм този, който Съм Бог* не се явявал нито на Авраам, Исаак, нито на Яков и 12-те му сина, нито на някой пророк след Мойсей. В този смисъл това име на Бог е единично и уникално и съдържа в себе си макракатегорията определеност. С прости думи казано, защо нито веднаж преди и нито веднаж след това Бог не се явявал с това си име в текста на СЗ? Поне част от отговора се крие в личността на Мойсей. Кой е Мойсей? Роден евреин, Мойсей е дете на фараона. Притежава палати, разкош и образование. Впрочем, може най-великия египетски фараон – Рамзес II, чиято мумия е съхранена до днес – е неговият брат. Неговият брат е египетския фараон, чието “сърце се ожесточи” и не пуска евреите да излязат от Египет. Рамзес II е на власт 67 години. Да си представим само за миг – кожата, съхранена до днес е видяла и преживяла ужасните наказания над Египет, съзирала е брат си Мойсей. Рамзес II поема властта 17 годишен и живее ужасно дълго за тогавашния жизнен стандарт. Сам по себе си, завареният брат на Мойсей – Рамзес II – е уникална и изключителна личност. А Мойсей? – Мойсей зарязва лукса и възможностите на царското семейство и дом заради един унижаван роб, за да стане овчар в пустинна местност...? Кой нормален човек би направил това? Съпоставимо е само с личността на Васил Левски – Дякона, в който българите – и фашисти, и комунисти, и демократи – се кълнат.

Политическият момент е следният – целият народ е роб в Египет, а Мойсей вместо да се разхожда из царските имоти като в свое пасе добитък из пустинна местност.

ФОРМАЛНАТА ЛОГИКА НА ПОМОЩ. ПРЕДИКАТИВНОСТ

I.1. Глаголите обикновено са двуместни предикати – изискват два аргумента, наричани в граматиката субект и обект.

I.1.1. Едноместен предикат. Едноместен предикат са прилагателните имена – те изискват един аргумент, наричан в граматиката определяемо. За едноместен предикат се считат и възвратните глаголи – мия се, къпя се и пр. Като едноместен предикат се счита и глаголят *съм* в копулативната му функция – *Иван е учител*.

I.1.2. Двуместен предикат са преходните глаголи сред които не е *съм*.

I.1.3. Триместен предикат представят глаголите, които изискват или позволяват трети тип аргумент – обстоятелства. Някои не са съгласни с това мнение и приемат обстоятелството като един от двата стандартни аргумента, изисквани от глагола.

I.2. Предикативност и български преводи.

В крайна сметка положението с това име на Бог и термин-предикат стои така: В иврит то има статус – формален и семантичен – на глагол, т.е. на едноместен, двуместен предикат и триместен

предикат едновременно, в протестантския превод също има статус на такъв поливалентен предикат (едно-, дву и триместен едновременно), макар че е в сегашно време и се губи известен нюанс – времето.

В синодалния превод е съхранен намека за глаголност чрез структурата от словосъчетание (причастие + наречие). Синодалният превод не спазва черковнославянската традиция, такава каквато е в Острожката библия: Изход, 3:14: *Язъ есмь еже есмь*.

Синодалният превод се води от превода в Септуагинта. Един разговорен вариант е словосъчетанието *вечно Съществуващият* (наречие + причастие/определение + определяемо) да се представи/изговаря като сложна дума – *Вечносъществуващият*. Макар че това е неизбежно като речево явление, ако го пишем като сложна дума, имаме следното:

1. Съставките на сложната дума съхраняват отношението на семантично управление и възможността едната съставка да е обстоятелство за време.

2. Бидейки обаче една дума и то съществително име, се загубва способността на това име да бъде предикат от втори ранг. Впрочем това вече е загубено частично и в превода със словосъчетание, където причастието е прилагателно като форма и глагол като семантика.

3. Словосъчетанието *вечно Съществуващият* сочи формално граматични и семантични проблеми и разнородност. От една страна прилагателното име е предикат от първи ранг, т.е. може да получава само един аргумент. От друга страна това причастие съхранява глаголната си семантика (семантичното си управление) и се експлицира третият аргумент – тип обстоятелство – обстоятелството за време – *вечно*.

Категорията определеност

I.1. Общобиблейска определеност-единичност – Името от Изход, 3:14 е единствената употреба на това име на Господ в целия Стар завет.

I.2. Местоименна определеност - 3 пъти (опр.¹ + опр.² + опр.³)

I.2.1. Силна: *Аз* – опр.¹; *онзи* – опр.²;

I.2.1. Слаба (Местоименно-съюзна определеност): *който* – опр.³.

I.3. Сваляне на многозначността чрез определения (синтактичен тип определеност). *Х* е *V* е структурата на копулата - сказуемното определение (*Иван е учител*). Това семантично е = Уопр. + *Х* (*Учителят Иван*).

I.4. Глаголна определеност

I.4.1. Чрез лична глаголна форма – в индоевроп. езици *съм* е 1.л. ед.ч., сег. вр. В иврит няма копула в сег. вр. и глаголът в сег.вр не е лична форма. В оригинала е употребена личната форма за 1 л., ед.ч., **бъд. вр.**

I.4.2. Чрез категорията време + определения – В Изход, 3:14 оригиналната форма е за бъд. вр. В предходните стихове - Изход 3:13 “Бог на бащите ви ме изпрати при вас”, Библия, 1995 - е указано миналото – “Бог на бащите ви”.

I.4.3. Глаголът *съм* като участник в дефиниране на определеност-единичност или за телефонната ситуация.

I.4.3.1. “Аз съм”

I.4.3.1.1. За български език е възможно, когато се обаждаме на най-близките хора да започнем разговора с “Аз съм.” Очевидно това е възможно, поради **наличието на странична информация** – много добре познат глас. Пропускането на подобно въведение също е възможно като се започва направо с актуална тема от ежедневието или любовни отношения.

I.4.3.1.2. За иврит, макар и много рядко, да има подобно начало на телефонен разговор – *зе ани* – *букв. – Това аз.*

I.4.3.2. “Иван съм”/“Иван е”.

I.4.3.2.1. За български това е стандартен увод в информационното телефонно пространство. Тук определеността се носи от собственото име.

I.4.3.2.2. За иврит. Поради нормата да не се употребява глаголът *съм* в сегашно време в иврит *Иван е/съм* не може да се яви никога. Това, което е семантичен заместител на българската фраза е “Говори Иван”. [медабер Иван].

I.4.3.3. “На телефона” е аргументът, който тук се изпуска чрез елипса и в двата посочени случая. Следователно при употребата на *съм* в български език в тези два случая се актуализира

предикативност с два аргумента – *Аз/Иван* – аргумент-субект и *на телефона* – аргумент тип обстоятелство. Това подсказва, че тук семантиката на *съм* е от типа на пълнозначния глагол двуместен предикат – *съществувам, има* или *присъствам* – *присъствие*. Такава семантика обаче е твърде чисто логична. Изглежда, че тук присъства и депредикатизирана функция на *съм*, където *съм* служи едва ли не като определителен член и присъствие.

Този прагматичен подход към употребата на *съм* при телефонен разговор посочва като че ли някаква подобна черта и на името от *Изход*, 3:14, в което се декларира всъщност именно това – че Единият Бог е присъствал, присъства и ще присъства сред и за “синовете на Израел” – и при бащите им, и в бъдещето. В този смисъл макросемантиката тук е именно *присъствие*, *наличност*, в която семантика синтетично се наблюдават и елементи на предикативност от всякакъв тип (едно-, дву и триместен предикат), и признаци субстантивност, която получава определителен член. Парадоксално, но това може да се коментира като неяснота или вид недефинираност на типа определеност, което идва да ни припомни, че става дума за Единия Бог, който е непознаваем в неговата цялостност от човешко същество.

Може би именно тази размитост на границите на определеността е, която се губи при превод на индоевропейски език. Така или иначе 7-те неслучайно са наричани “гълкуватели на трудните места”, защото при превод неминуемата загуба, идеща от структурата на езиците и асиметрията в езиковите картини на света коаузира вземането на решение – “Кое да остане в превода от цялата оригинална семантика?” И трябва да признаем, че и преводът на 70-те е точно и правилно решение. Преводът чрез глаголт *съм* също има множество добри страни, от която трябва да се изтъкне връзката с оригинала като провокиращ размисли за същността и качествата на Бога факт.

ИЗВОДИТЕ

1. Преводът *вечно Съществуващият* е по-правилен семантично, но има големият недостатък, че превръща един предикат от втори ранг във формален предикат от първи ранг. Липсва важният семантичният нюанс, носен от глаголната форма за бъдеще време.

2. Преводът *Аз съм оня, който съм* е по близък в езиково-логическо отношение до оригинала. Това е факт, който личи от предпочитанията на преводачите на другите езици. В *Аз съм оня, който съм* също липсва елементът бъдеще време, който изглежда е твърде неясен като езикова картина в индоевропейските езици. Абстракцията, идваща от това бъдеще време на *съм* изглежда е чужда на типовете абстракция, оформяни от езиковата картина у индоевропейските народи и езикова картина, влияеща и на техния манталитет.

3. В популярния смисъл, наричането на едно глаголно име на Бог “предикат”, каквато и морфологична форма да има, е правилно.

4. В крайна сметка, и двата превода съхраняват със средствата на индоевропейските езици основното послание от иврит. Загубата на бъдещността в това име е важен семантичен нюанс, който парадоксално не влияе на правилното възприемане на името в езиците от индоевропейското езиково семейство.

БИБЛИОГРАФИЯ

под ред. Златев, 1994: Библейски речник. Редактор: Л. Никифорова; богословска редакция: К. Златев; картографска редакция: проф. Н. Шиваров. Издателство Нов Човек, 1994, 638 с. Превод от NEW CONCISE BIBLE DICTIONARY. Ed. D. Williams, Universities and Colleges Christian Fellowship. Interviaty Press in Leicester UK, LION Publishing PLC, Sandy Lane West, Littlemore, Oxford, England, 1989.

Марковски, 1992: Ив. Марковски. Въведение в Светото писание на Вехтия завет. Издателство “Слово”, 1992, Велико Търново. Фототипно издание на Ив. Марковски. Въведение в Светото писание на Вехтия завет. Кооперативна печатница “Гутенберг”, София, 1932.

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия, 1991: Библия, сиреч книгите на Свещеното писание на вехтия и новия завет. Издава Св. Синод на Българската църква, София, 1991, 1523 с.

Библия, 1992: Библия, Тора, Пророки, Писания и Новый Завет. Иерусалим, Израилска асоциация по разпространению Библейских Писаний. Керен Ахава Мешихит, 1026 с. (782 с. + 244 с.).

תנ"ך (תורה, נביאים, כתובים) וברית חדשה, קרן אחוה משיחית, הדפסה וכריכה: ינץ
בע"מ ת.ד. 151, ירושלים 91001. 593 с. (154 с. + 439).

(Танах (Библия) – Тора (Петокнижие), Невееим (Пророци), Ктовим (Писания) – и Новия завет. Керен Ахава Мешихит. Печат и редакция Инац Ltd. Р.О.В. 151. Йерусалим 91001 (439 с. + 154 с.).

Библия, 1992: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия заветъ. Вярно и точно преведена от оригинала*. Зевизирано издание, София, Придворна печатница, 1924, The Bible League, South Holand, IL, 60473, Пинск, PICORP, 1995, 1210 с. (957с. + 263 с

Библия, 1581: *Библія, сирѣу книги вѣхата и новаго завета, по изыкѣ словенскѣ*. Фототипическое переиздание текста с издания 1581 года осуществлено под наблюдениям И. В. Дергачевой по экземпляром Научной библиотеки им. А. М. Горького Московского государственного университета, Москва-Ленинград, Слово - Арт, 1988.

НЗ, 2002а/: *Новият завет на нашия Господ Иисус Христос. Нов превод от оригинала*. Българско библейско дружество. София, 2002.

НЗ, 2002б/: *Новият завет. Съвременен превод на библейския текст*. Учебно издание от проект "Отворена библия". Международна мисия "Врата на надеждата". Глендейл, Калифорния, САЩ. Издателство "Томас Нелсън", Нешвил, Тенеси, САЩ; Издателство ЕТ "Госпъл".

Виж ползваните разноезични библии в данните за BibleWorks, 1998.

BIBLE WORKS, 1998: Copyright © 1998 BibleWorks, LLC. Източници, използвани. Тук се посочват само част от всички, вложени в 1998 BIBLE WORKS поради липса на място.

BHS [or WTT] - Biblia Hebraica Stuttgartensia BHS (Hebrew Bible, Masoretic Text or Hebrew Old Testament), edited by K. Elliger and W. Rudolph of the Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, Fourth Corrected Edition, Copyright (c) 1966, 1977, 1983, 1990 by the Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission.

Hebrew Concordance of Even-Shoshan is being used as the standard against which all analysis comparisons and corrections are being made. Where the decision is made to depart from the root or analysis of Even-Shoshan, then the text is flagged and a comment included in a remark file to explain the reasoning. [Note: this remark file not yet available as MRT. No tool exists with BHS as its basis and other tools that exist are either not exhaustive (e.g. Koehler- Baumgartner) or the textual basis was eclectic or unknown (e.g. Mandelkern). Even-Shoshan had the twin advantages of being exhaustive and having a known textual basis (the Keren Hebrew text, a standard Masoretic Ben Asher text, first published 1525 in Venice) which was available for comparison where the BHS text differed from the text in the entry in Even-Shoshan, which is only a small number of cases. BDBLEX - Whitaker's Revised BDB Hebrew-English Lexicon, Copyright (c) 1995, Dr. Richard Whitaker. Used by permission. No biblical citations yet included. Via BibleWorks programming, the Whitaker BDB is tied directly to and accessible from the BHS Hebrew Text and Hebrew Morphology.

TWOT - The Theological Wordbook of the Old Testament, by R. Laird Harris, Gleason L. Archer Jr., Bruce K. Waltke, originally published by Moody Press of Chicago, Illinois, Copyright (c) 1980.

LXT - LXX Septuaginta (LXT) (Old Greek Jewish Scriptures) edited by Alfred Rahlfs, Copyright (c) 1935 by the Württembergische Bibelanstalt / Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. The LXX MRT (machine readable text) was prepared by the TLG (Thesaurus Linguae Graecae) Project directed by Theodore F. Brunner at University of California, Irvine.

LXE - The English Translation of The Septuagint Version of the Old Testament (LXE) by Sir Lancelot C. L. Brenton, 1844, 1851, published by Samuel Bagster and Sons, London, original ASCII edition Copyright (c) 1988 by FABS International (c/o Bob Lewis, DeFuniak Springs FL 32433). All rights reserved. Used by permission. Apocryphal portion not available (use RSV or NRSV or NAB or NJB, etc instead).

UBSDICT - A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament, prepared by Barclay M. Newman, Jr., Copyright (c) 1971 by the United Bible Societies (UBS) and 1993 by Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. MRT ASCII version reformatted, corrected, and updated in 1987 by CCAT, University of Pennsylvania.

VUL - Biblia Sacra iuxta Vulgata Versionem, Vulgate Latin Bible (VUL), edited by R. Weber, B. Fischer, J. Gribomont, H.F.D. Sparks, and W. Thiele [at Beuron and Tuebingen] Copyright (c) 1969, 1975, 1983 by Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart. Used by permission. ASCII formatted text provided via University of Pennsylvania, CCAT. Textual variants not included.

VUO - The Latin Vulgate - Online Bible Version, Copyright (c) 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research. Used by permission. This is the same as the VUL except that (1) it does not include the Apocrypha, (2) the verse numbering has been remapped to match the King James Version and (3) the Psalms are from the Hebrew based work of Jerome, rather than the LXX based work.

NKJ - The New King James Version NKJV (NKJ), Copyright (c) 1982, Thomas Nelson, Inc. All rights reserved. Bible text from the New King James Version is not to be reproduced in copies or otherwise by any means except as permitted in writing by Thomas Nelson, Inc., 501 Nelson Place, Nashville, Tennessee, 37214-1000.

KJV - Authorized Version (KJV) - 1769 Blayney Edition of the 1611 King James Version of the English Bible - with Larry Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright (c) 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada. Licensed from the Institute for Creation Research

LUO - The German Luther Bibel 1912 (LUO) mit Englishman's-Strong's Kodierungen linked to the words, and Verb Parsings System, Copyright (c) 1995 by IMPORTANTIA, PO Box 9187, 3301 AD Dordrecht, The Netherlands. All rights reserved. Used by permission. The text from the Luther 1912 with Strong's Numbers may not be published in any form without the written permission beforehand from IMPORTANTIA.

RST - The Russian Synodal Text (RST) of the Bible (Orthodox Synodal Edition 1917),

BTP - The Polish Millennium Bible 1984, 4th Ed. (BTP): Polish Biblia Tysiaclecia, Wydanie 4, 1965/1984, Copyright (c) 1997, Wydawnictwo Pallottinum, Poznan. Widely accepted by both Catholics and Protestants.

UKR - The Ukranian Version (UKR) of the Bible, Copyright (c) 1996 Bob Jones University.